

Problémy v správaní žiakov základných škôl

RNDr. Mária Slovíková, CSc. - Ústav informácií a prognóz školstva

Anotácia: Článok sa zaoberá problémovým správaním žiakov základných škôl v roku 2012, resp. v školskom roku 2011/2012. Na druhej strane popisuje kvantitatívny vývoj (dynamiku) daných javov v priebehu rokov 2006-2012 za základné školy a vývoj ukazovateľa v rokoch 1993 až 2012. Sledované javy sú mapované ukazovateľom počtu žiakov so zníženou známkou zo správania. Použitými triediacimi kritériami sú druh školy, ročník, stupeň a kraj.

Kľúčové slová: znížená známka zo správania, druh školy, stupeň

Dlhodobo pozorujeme nárast porúch správania u detí a mládeže. Keďže ide o komplexnú problematiku, príčin a spolupôsobiacich faktorov môže byť viac. Čiastočne to súvisí s vývojom spoločnosti a dobou, v ktorej žijeme. Pod vplyvom rastúcej dynamiky spoločnosti sa mení aj spoločenský kontext, ktorý ovplyvňuje podobu osobnostného dozrievania mládeže, ktoré sa stáva komplikovanejším a rizikovejším. Je podľa mnohých sociológov aj faktorom rastúcej miery negatívnych prejavov v správaní mládeže. Mení sa hodnotová orientácia mladých ľudí, materiálne hodnoty sa dostávajú do popredia. Spoločnosť sa stáva tolerantnejšia voči klesajúcej morálke a porušovaniu zákonov. Vysoké percento detí sa rodí mimo manželstva, zhoršuje sa sociálna situácia v rodinách a rodičia venujú menej pozornosti svojim deťom. Negatívne javy sa stávajú bežnou súčasťou života, zvyšuje sa dostupnosť alkoholu, cigariet a drog, dochádza k oslabeniu citových vzťahov v rodinách a rozvod sa stáva spoločensky akceptovanou formou riešenia problémov bez toho, aký má dopad na osobnosť dieťaťa.

Poruchy správania u školskej populácie môžeme charakterizovať ako sociálnu narušenosť, ktorá sa nedá zvládnuť obvyklými pedagogickými prostriedkami a vyžaduje si zvláštnu pedagogickú a psychologickú starostlivosť. V správaní tejto populácie sa vyskytuje impulzívne a skratové správanie, prejavy vzdoru, rôzne priestupky voči disciplíne, až agresívne deštruktívne prejavy správania. Najčastejšími príčinami porúch správania je neprimerané výchovné prostredie, v ktorom dieťa vyrastá. Porucha môže byť prejavom hľadania náhradného uspokojenia pri strate alebo citovej deprivácii, je to aj v tom prípade, keď sa dieťa cíti v rodine alebo medzi rovesníkmi izolované. K poruchám správania dochádza u detí aj v záťažovej situácii, kedy dieťa býva úzkostné a depresívne.

U školskej populácie môžeme hovoriť o problémoch, keď dieťa/žiak nedodržiava školský poriadok, neakceptuje normy a predpisy stanovené školou, nereaguje na upozornenia ani pokarhanie triednym učiteľom, ktoré pokračujú pokarhaním riaditeľa školy a ako dôsledok je znížená známka zo správania. Riešenie týchto problémov je dané **do kompetencie školy ako si stanoví školský poriadok a ako bude hodnotiť správanie sa žiakov.**

V školách sa podľa závažnosti a opakovania porušenia školského poriadku udeľujú spravidla tieto oficiálne ochranné opatrenia (okrem bežného pedagogického ústneho napomenutia, rozhovoru, alebo poznámky do žiackej knižky): zápis do triednej knihy, napomenutie triednym učiteľom, pokarhanie triednym učiteľom, pokarhanie riaditeľom školy a znížená známka zo správania. V najzávažnejších prípadoch sa podáva návrh na preradenie žiaka do reedukačného domova.

V školskom roku 2011/2012 (rok 2012) malo 16 201 žiakov **základných škôl** zníženú známku zo správania (**3,77%** z celkového počtu žiakov ZŠ všetkých zriaďovateľov). V porovnaní s rokom 2011 došlo k **zníženiu** podielu žiakov, u ktorých bola evidovaná znížená známka zo správania (z 3,78% na **3,77%**), zníženie o – 0,01 p.b. (o – 0,26%). Z celkového počtu žiakov so zníženou známkou zo správania zaujímali žiaci II. stupňa ZŠ **76,93%** a **23,07%** žiaci I. stupňa základnej školy, u ktorých bol zistený nárast o + 1,02 percentuálneho bodu (ďalej len p.b.). Vývoj ukazovateľa v *tabuľke 1*. Z prehľadu vidieť, že podiel žiakov so zníženou známkou zo správania neustále narastal do roku 2009 (4,09%), od roku 2010 je evidovaný pokles na 3,78% a 3,77% v roku 2012.

Toto mierne zníženie môže súvisieť s vyšším počtom preventívnych programov zameraných na prevenciu agresivity a problémového správania, ktoré realizujú centrá pedagogicko – psychologického poradenstva a prevencie pre žiakov základných škôl..

Tabuľka 1 - Znížená známka zo správania u žiakov základných škôl v rokoch 2006 až 2012

rok	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
ZZZS/ZŠ	3,00%	3,40%	3,75%	4,09%	4,01%	3,78%	3,77%

ZZZS = znížená známka zo správania

Rok 2012 = školský rok 2011/2012

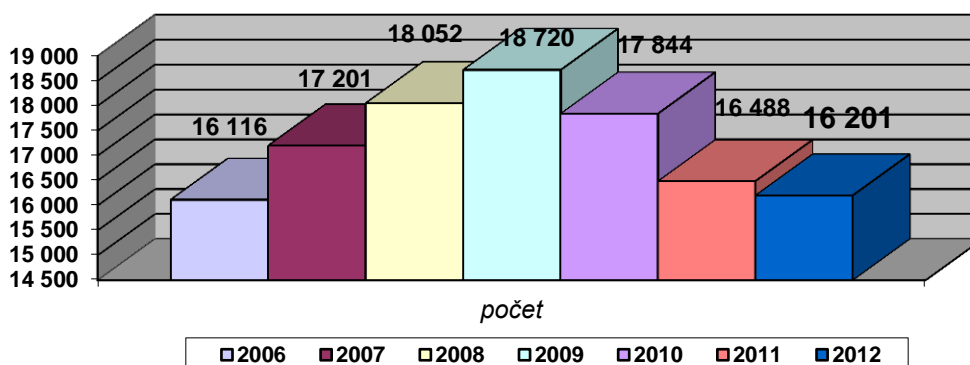
Na I. stupni základnej školy bolo najvyššie percento žiakov so zníženou známkou zo správania zaznamenané v Košickom kraji (5,37%) a v štyroch krajoch uvedený ukazovateľ nedosiahol ani 1,0% (Bratislavský, Trnavský, Trenčiansky a Žilinský). Najnižší ukazovateľ bol zistený v Žilinskom a Trenčianskom kraji (po 0,34%).

Na II. stupni základnej školy bol celkove vyšší podiel žiakov so zníženou známkou zo správania a najvýraznejší tento ukazovateľ bol dosiahnutý v Banskobystrickom kraji (8,77%), resp. v Košickom (7,79%). Najnižší podiel týchto žiakov sa evidoval v Trenčianskom kraji (2,95%) a v 4 krajoch bola prekročená hranica ukazovateľa 5,0% (Nitriansky, Košický, Banskobystrický a Prešovský).

Z celkového pohľadu (1. až 9. ročník) najvyšší podiel žiakov so zníženou známkou zo správania v základných školách sa zistil v Košickom kraji (6,62%), resp. v Banskobystrickom (5,95%) a najnižšia hodnota bola zaznamenaná v Trenčianskom kraji (1,83%). V 4 krajoch bol podiel ukazovateľa nad 3,0% (Nitriansky, Banskobystrický, Prešovský a Košický).

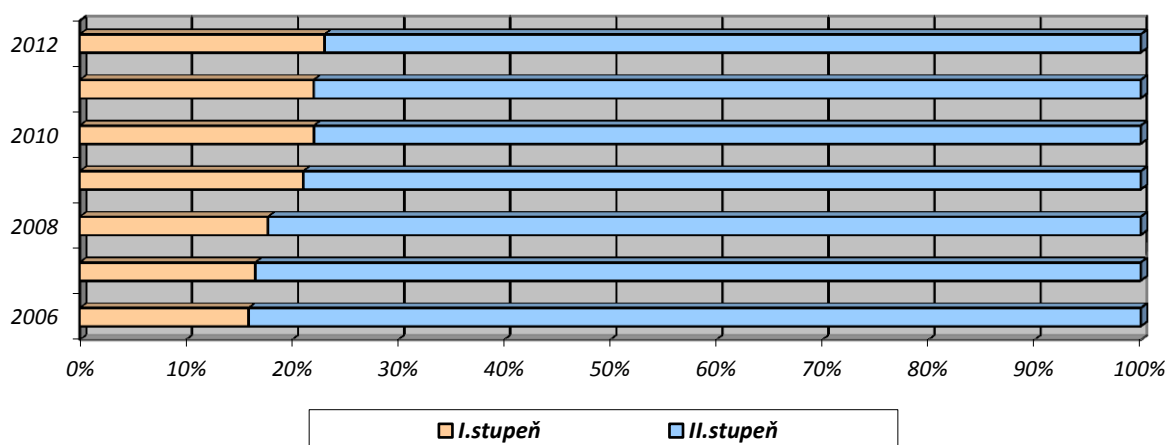
Prehľad počtu žiakov so zníženou známkou zo správania v rokoch 2006 až 2012 je spracovaný v grafe 1. Z prehľadu vidieť, že počet žiakov so zníženou známku zo správania od roku 2006 stúpal do roku 2009 (18 720) a následne postupe klesal na 16 201 v roku 2012 (hodnota v roku 2012 je predsa len vyššia oproti porovnávanému počtu z roku 2006 (16 116) o 85 žiakov).

Graf 1 - Počet žiakov so zníženou známkou zo správania

Ak porovnáme percento žiakov so zníženou známkou v dlhšom časovom horizonte, je zaznamenávaný trend zvyšovania podielu žiakov ktorí mali zníženú známku zo správania na I. stupni základnej školy. Podiel žiakov I. a II. stupňa základných škôl z celkového počtu žiakov so zníženou známkou zo správania v rokoch 2006 až 2012 uvádza graf 2. Od roku 2006 vidieť postupný rast podielu žiakov I. stupňa so zníženou známkou zo správania a mierny pokles u žiakov II. stupňa do roku 2012.

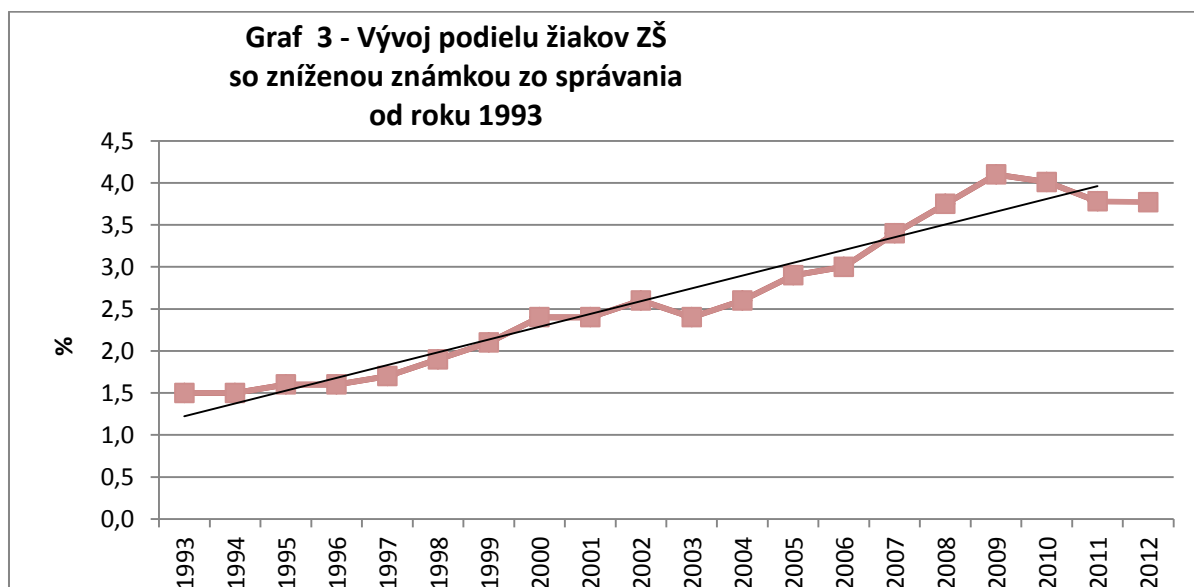
Graf 2 - Žiaci so zníženou známkou zo správania podľa stupňa

Negatívne možno hodnotiť vývoj ukazovateľa od roku 1993 (1,5% žiakov so zníženou známkou zo správania) keď sa hodnota ukazovateľa v celoslovenskom meradle viac ako zdvojnásobila až na 3,0% v roku 2006. Následne už rástla oveľa rýchlejšim tempom (od roku 1993 do roku 2009 ide o 273,33%-tné zvýšenie). Čiastočne za zlomový možno považovať rok 2010, kedy došlo k zalomeniu krivky a teda k zníženiu ukazovateľa, ktoré pokračovalo aj v roku 2011 a 2012 (nasledujúci graf 3).

Vývoj v sledovanom období prebiehal v dvoch etapách.

- Do roku 2002 bolo tempo rastu 0,13 percentuálneho bodu (p.b.) za rok, t.j. nárast o jeden p.b. trval takmer 8 rokov.
- Od roku 2003 nastúpil nový trend, ktorého tempo sa zdvojnásobilo. K nárastu o jeden p.b. došlo už za 4 roky.
- Od roku 1993 (hoci došlo k zníženiu hodnoty ukazovateľa ZZZS v roku 2012) do roku 2012 hodnota ukazovateľa stúpila 2,5 násobne.

Po žiakov so zníženou známkou zo správania je v jednotlivých okresoch rozdielny. Hoci ešte v roku 2007 boli evidované 3 okresy, v ktorých bol tento ukazovateľ menší ako **1,0%** (Stará Ľubovňa 0,71%, Púchov 0,86% a Považská Bystrica 0,95%), od roku 2008, teda ani v rokoch 2009 až 2011 už takýto okres nebol evidovaný ani jeden.

V roku 2012 pod 1,0% podielu žiakov so zníženou zámkou zo správania sa dostal len jeden okres, konkrétne Košice I (0,96%). Vypovedá to celkove o zvýšenom podiele žiakov so zníženou známkou zo správania aj v okresoch, kde podiel v predchádzajúcom období bol podstatne nižší.

Najvyšší podiel žiakov so zníženou známkou zo správania v roku 2012 vykazovali nasledujúce okresy: **Revúca (11,76%)**, kde došlo k nárastu oproti roku 2011 (o + 2,64 p.b.), **Rimavská Sobota (10,39%)**, čo je rovnako nárast oproti roku 2011 (o + 2,13 p.b.), **Medzilaborce (10,66%)** a dvojnásobný nárast ukazovateľa (2011: 4,18%), **Košice – okolie (10,17%)** a nárast o + 0,57 p.b., resp. v okrese **Rožňava (9,72%)** a nárast o 1,09 p.b.

Vysoké hodnoty boli zistené aj v okresoch: **Komárno (5,95%)**, **Lučenec (9,05%)**, **Poltár (6,32%)**, **Veľký Krtíš (6,62%)**, **Sabinov (5,45%)**, **Vranov nad Topľou (6,16%)**, **Gelnica (8,53%)**, **Michalovce (6,44%)**, **Sobrance (5,19%)**, **Spišská Nová Ves (8,27%)** a **Trebišov (6,10%)**.

Najnižšia hodnota podielu žiakov so zníženou známkou zo správania v základných školách v roku 2012 celkom bola evidovaná **v okrese Košice I (0,96%)**, resp. **v okresoch: Bratislava II (1,20%)**, **Považská Bystrica (1,25%)**, **Púchov (1,18%)** a **Trenčín (1,28%)**.

Ak porovnáme hodnoty ukazovateľa zníženej známky zo správania (ďalej len ZZZS) podľa rozpätia vo všetkých okresoch vidieť, že:

- celkove v ZŠ bola len v okrese Košice I zistená hodnota podielu žiakov so ZZZS pod 1,0% (0,96%),
- od 1,0% do 2,0% evidovalo ZZZS 24 okresov (nárast oproti roku 2011 o 7 okresov),
- od 2,0% do 3,0% zaznamenalo ZZZS 17 okresov (oproti roku 2011 došlo k zníženiu počtu okresov o 6,
- od 3,0% do 4,0% uviedlo ZZZS 12 okresov (rovnako v roku 2011),
- od 4,0 do 5,0% zaznamenalo podiel ZZZS spolu 8 okresov (o 3 okresy menej oproti roku 2011),
- od 5,0% do 7,0% sa zaznamenalo v 9 okresoch, čo je nárast o 2 okresy (Komárno: 5,95% / Poltár: 6,32% / Veľký Krtíš: 6,62% / Sabinov: 5,45% / Vranov nad Topľou: 6,16% / Košice II: 5,70% / Michalovce: 6,44% / Sobrance: 5,19% / Trebišov: 6,10%),
- od 7,0% do 10,0% bola ZZZS zistená v 4 okresoch (Lučenec: 9,05% / Gelnica: 8,53% / Rožňava: 9,72% / Spišská Nová Ves: 8,27%),
- nad 10,0% vyššie bol ukazovateľ zistený rovnako v 4 okresoch (Revúca: 11,76% / Rimavská Sobota: 10,39% / Medzilaborce: 10,66% / Košice – okolie: 10,17%).

Rok 2012 ukázal minimálny pokles podielu žiakov so zníženou známkou zo správania, čo znamenalo pokles ukazovateľa v 48 okresoch Slovenska a v prípade 31 okresov došlo k nárastu. Ak sa bližšie pozrieme na okresy, kde je znížená zámka zo správania u žiakov veľmi vysoká, ide o okresy s najvyššou mierou nezamestnanosti. Na druhej strane najmenej zlých zámok zo správania majú žiaci v okresoch s relatívne nižšou nezamestnanosťou. Porovnanie nezamestnanosti a záškoláctva s poruchami správania by bolo veľmi zaujímavé, ale vyžaduje si to hlbšiu analýzu.

Analýza stavu podľa krajov

Z medziročného porovnania údajov podľa okresov v roku 2012 bolo zistené, že:

- v Bratislavskom kraji došlo v roku 2012 oproti roku 2011 k zníženiu počtu aj podielu žiakov so zníženou známkou zo správania v 5 z 8 okresov, okrem okresu Bratislava I, Malacky a Senec, kde bol zistený nárast. Najvyššia hodnota ukazovateľa v kraji bola v okrese Malacky (4,29%) a najnižšia v okrese Bratislava IV (1,20%). V ostatných okresoch sa hodnota pohybovala od 1,56% (Bratislava I), do 2,00% (Bratislava III),
- v Trnavskom kraji zníženie bolo zaznamenané v 4 okresoch (Piešťany, Skalica, Senica a Trnava), okrem okresu Dunajská Streda, Galanta a Hlohovec, kde bol evidovaný nárast. Najnižšia hodnota v tomto kraji bola v okrese Trnava (1,96%), najvyššia v okrese Galanta (3,73%) a zvýšil sa počet okresov s nárastom ukazovateľa oproti roku 2011.

V ostatných okresoch bola hodnota od 2,47% (Hlohovec), do 3,67% (Senica), ale oproti Bratislavskému kraju sú hodnoty ukazovateľa mierne vyššie,

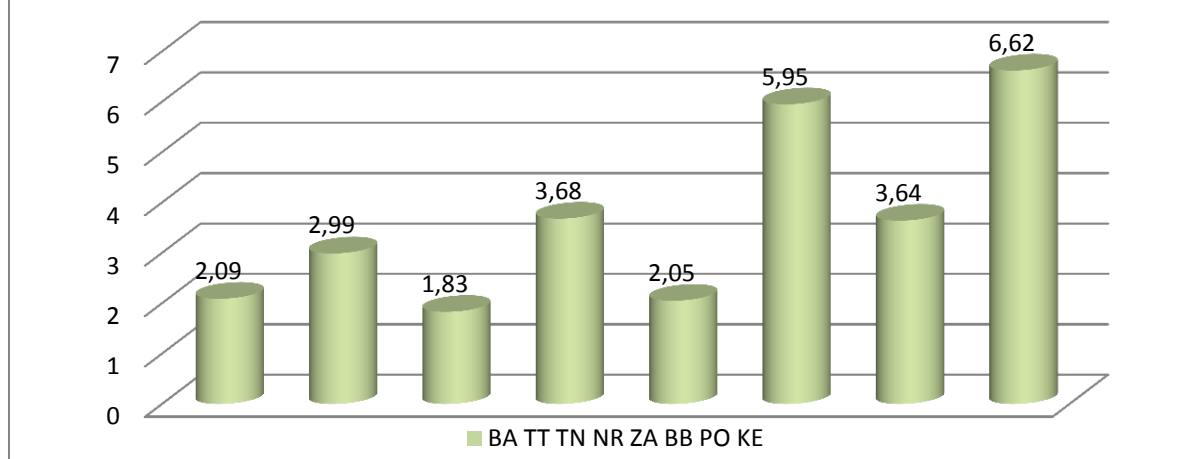
- v Trenčianskom kraji došlo k zníženiu ukazovateľa takmer vo všetkých okresoch, okrem okresu Myjava, kde bol zaznamenaný nárast. Najnižšia hodnota v tomto kraji bola v okrese Púchov (1,18%), najvyššia v okrese Nové Mesto nad Váhom (3,23%) a v ostatných okresoch sa hodnota pohybovala od 1,25% (Považská Bystrica), do 2,85% (okres Myjava). V tomto kraji sú hodnoty ukazovateľa oproti dvom predchádzajúcim krajom najnižšie (2012: 1,83% žiakov so ZZZS v kraji),
- v Nitrianskom kraji v miernej prevahe okresov (4) bol evidovaný pokles ukazovateľa, v 3 okresoch došlo k nárastu (Šaľa, Topoľčany a Zlaté Moravce). Najnižšia hodnota v tomto kraji bola v okrese Topoľčany (1,90%), najvyššia v okrese Komárno (5,95%), v ostatných okresoch od 2,95% (Zlaté Moravce), do 4,34% (Levice),
- v kraji Žilinského kraji v 7 okresoch z 11 bol zaznamenaný pokles ukazovateľa a v okresoch: Bytča, Čadca, Námestovo a Tvrdošín bol zistený nárast. Najnižšia hodnota v tomto kraji bola zistená v okrese Čadca (1,47%), najvyššia v okrese Turčianske Teplice (4,26%) a v ostatných okresoch sa pohybovala od 1,48% (okres Námestovo), do 2,86% (okres Martin). Rovnako tento kraj patrí k tým, kde ukazovateľ dosahuje skôr nižšie hodnoty (2,05%),
- vo väčšej polovici okresov Banskobystrického kraja došlo k zníženiu hodnoty ukazovateľa (v 8 okresoch) a v okresoch Detva, Lučenec, Revúca, Rimavská Sobota, Veľký Krtíš a Žiar nad Hronom bol evidovaný nárast. Najvyššia hodnota bola zistená v okrese Revúca (11,76%), najnižšia v okrese Detva (1,62%) a v ostatných okresoch sa ukazovateľ pohyboval od 2,27% (okres Žarnovica), do 10,39% (Rimavská Sobota),
- v kraji Prešovskom, v 8 okresoch z 13 bol evidovaný pokles ukazovateľa a v 5 okresoch došlo k nárastu (Medzilaborce, Poprad, Sabinov, Snina a Svidník). Najvyššia hodnota v kraji bola zaznamenaná v okrese Medzilaborce (10,66%), najnižšia v okrese Stará Ľubovňa (1,32%), v ostatných okresoch od 1,63% (Stropkov), do 6,16% (Vranov nad Topľou),
- aj v Košickom kraji došlo k poklesu ukazovateľa v 5 okresoch (Gelnica, Košice I, Košice III, Michalovce a Trebišov), ale v 6 okresoch (Košice II, Košice IV, Košice – okolie, Rožňava, Sobrance a Spišská Nová Ves) bol zistený nárast oproti roku 2011. Najnižšia hodnota bola evidovaná v okrese Košice I (0,96%), najvyššia v okrese Košice – okolie (10,17%) a v ostatných okresoch sa hodnota pohybovala od 1,89% (Košice III), do 9,72% (v okrese Rožňava).

Podľa počtu žiakov so zníženou známkou zo správania v jednotlivých krajoch vyplýva, že *najvyššie zastúpenie bolo zistené v Košickom kraji (4 472 žiakov), ktorý je nasledovaný Banskobystrickým (2 973) a najnižší počet žiakov so ZZZS v roku 2012 podľa krajov bol evidovaný v Trenčianskom (795 žiakov), resp. v Bratislavskom kraji (823). Podiel žiakov so zníženou známkou zo správania (z celkovej počtu žiakov ZŠ všetkých zriaďovateľov) v roku 2012 podľa krajov je spracovaný v grafe 4. Ako vidieť z grafu, podiel je rovnako najvyšší v Košickom a Banskobystrickom kraji, najnižší v Trenčianskom (1,83% žiakov so ZZZS), ku ktorému sa priblížil kraj Žilinský, resp. Bratislavský.*

V základných školách bol v celoslovenskom meradle zaznamenaný postupný nárast počtu a **podielu žiakov so zníženou známkou zo správania**, kde síce došlo v poslednom období k poklesu ukazovateľa, ale sú veľmi vysoké rozdiely v okresoch, aj v krajoch.

Legislatíva len rámcovo určuje hodnotenia správania u žiakov, neurčuje presné pravidlá za čo konkrétne možno uložiť zníženú známku zo správania, to si väčšinou určujú školy samé vo svojich školských poriadkoch individuálne. Legislatíva stanovuje určitý rámec, aby sa predchádzalo aj inými výchovnými opatreniami, čiže aby boli sankcie odstupňované závažnosti previnenia žiaka, ale na strane druhej nezakazuje uložiť hneď zníženú známku zo správania za nejaký závažný delikt.

Graf 4 - Podiel žiakov so ZZZS podľa krajov v roku 2012

Zo zrealizovaných výskumov, prieskumov a kvantitatívnych zistení vyplývajú nasledovné návrhy na riešenie problémového správania (aj záškoláctva) u žiakov, ku ktorým patrí:

- rodičia by nemali bagatelizovať prítomnosť problému, nemali by dieťa v tomto smere podporovať a stavať sa na jeho stranu, ale mali by sa pravidelne a intenzívne zaujímať o správanie svojho dieťaťa, rovnako o jeho školskú dochádzku,
- rovnako by rodičia mali zvažovať reálne možnosti dieťaťa, aby na neho nekládli príliš vysoké nároky, ktoré vzhľadom k jeho osobnostným predispozíciám nie je schopné zvládnuť. Pri stupňovaní problémov je vhodné, aby vyhľadali odborníka – výchovného poradcu, školského psychológa, centrum pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie,
- pri zistení problémov v správaní žiakov, aj pri záškoláctve by mal učiteľ iniciovať rozhovor so žiakom, prostredníctvom ktorého by mohol zistiť možné príčiny jeho absencie a spomenúť dôsledky takéhoto správania. Nasledovať by mal aj rozhovor s rodičom, pozvanie rodiča do školy,
- z výskumov bolo zistené, že nízke percento žiakov uviedlo, že ich rodičia boli pozvaní do školy. Ako vhodné sa ukazuje, aby škola pri prvom podozrení a problémoch žiaka oznámila tento stav rodičom,
- dohovor zo strany učiteľa sa javí nielen ako logické, ale aj nevyhnutné pri záškoláctve, aj pri problémovom správaní. Samozrejme je potrebné zvažovať, aká je jeho úspešnosť a aký má vplyv dohovárať žiakovi, či vôbec žiak pochopil, že ide o vážnu situáciu,
- opatrenia ako znížená známka zo správania, či pokarhanie od triedneho učiteľa alebo riaditeľa – majú zmysel, ale učitelia tieto opatrenia nepovažujú za dostačujúce, pretože znížená známka a pokarhanie v dnešnej dobe pre mnohých nemá taký význam (efekt), aký poznáme,
- školy a učitelia by mali problematiku záškoláctva a problémového správania zahrnúť do preventívneho programu školy a venovať sa jej priebežne po celý školský rok, vhodné je tiež organizovať rôzne mimoškolské aktivity, v spolupráci so školskými zariadeniami,
- účinným prostriedkom je návšteva u psychológa, najmä pri opakovanom záškoláctve alebo v spojení záškoláctva s inými sociálno-patologickými formami správania. Tieto možnosti sú, ale nie sú v dostatočnej miere využívané. Pri citlivom zásahu psychológa a za spoluúčasti dieťaťa sa môže zistiť (a pochopiť), prečo dieťa školu obchádza, kde sú príčiny a ako ich odstrániť.

Vzhľadom na spomenuté zistenia navrhujeme:

1. Monitorovať vývoj záškoláctva a problémového správania v okresoch s vysokým počtom neospravedlnených vymeškaných hodín na žiaka a realizovať v spolupráci s rodičmi a so zriaďovateľmi škôl efektívnejšie opatrenia na zníženie záškoláctva.
2. Realizovať kvantitatívne, resp. kvalitatívne sociologické výskumy záškoláctva a problémového správania v okresoch, resp. krajoch a typoch škôl, ktoré vykazujú v dlhšom časovom období výrazne vyššie hodnoty sledovaných ukazovateľov a identifikovať rizikové skupiny a faktory, ktoré významnou mierou ovplyvňujú vysokú mieru výskytu záškoláctva a problémového správania.
3. V rizikových regiónoch, resp. školách vypracovať a realizovať programy prevencie záškoláctva, ale aj problémového správania žiakov v spolupráci s poradenskými zariadeniami (CPPPaP) a podieľať sa na eliminácii týchto negatívnych javov. Súvisí to aj so zvýšenou agresiou žiakov, a napokon aj so šikanovaním, ktoré postupne naberá väčší rozsah.
4. Spolupracovať pri riešení uvedených problémov s odborníkmi z poradenských zariadení, informovať rodičov žiakov o možnosti a poskytnutí odbornej starostlivosti pre žiakov.
5. Spresniť organizačné poriadky v školách, kde by malo byť definované kedy a za čo znížiť známku zo správania.
6. Urobiť depistáž žiakov s poruchami a problémami v správaní v každej škole začiatkom školského roka, následne stanoviť intervenčné opatrenia, realizovať ich a na konci (aj v priebehu) sledovať zmeny. Takýto Národný projekt realizuje v súčasnosti VÚDPaP, ktorý si kladie na úlohu riešiť prevenciu porúch správania.
7. Realizovať vzdelávanie výchovných poradcov, učiteľov, sociálnych pedagógov, školských psychológov, zamestnancov centier v oblasti predchádzania a riešenia porúch správania u žiakov.
8. Lepšie využívať existujúce nástroje legislatívneho charakteru a v súčinnosti so všetkými zainteresovanými zložkami na úrovni okresu, resp. kraja, vrátane sociálnych odborov, školy, rodičov, polície prispievať k eliminácii tohto negatívneho javu (viac komunikovať navzájom – integrovaná prevencia).

Informačné zdroje

- 1) Slovíková, M., Slovíková, M.: *Vyhodnotenie preventívnych programov realizovaných v CPPPaP v roku 2011*, ÚIPŠ, Bratislava 2012.
- 2) Pétiová, M. a kol. (2010). *Záškoláctvo ako prejav problémového správania žiakov základných a stredných škôl* (Záverečná správa z výskumu). Bratislava: ÚIPŠ.
- 3) Slovíková, M. a kol.: *Vývoj ukazovateľov za neospravedlnené hodiny a problémové správanie žiakov základných a stredných škôl v rokoch 1993 až 2008*, ÚIPŠ. Bratislava: 2008.
- 4) Emmerová, I.: *Poruchy správania u žiakov základných a stredných škôl – ich prevencia riešenie*. Banská Bystrica: 2008
- 5) Databáza údajov NVH a ZZS za školské roky 2008/2009, 2009/2010 a 2010/2011